

**YOSHLARNI ISH BILAN TA'MINLASH: MUAMMOLAR VA
YECHIMLAR**

Xalmatjanov Farxod Maxamatjanovich

Alfraganus universiteti

Iqtisodiyot fakulteti katta o'qituvchisi

Adhamboyev Tohirjon Mirjalol O'g'li

Alfraganus universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlarni ish bilan ta'minlash masalasi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish kontekstida chuqur tahlil qilinadi. Aholining mehnatga layoqatli qatlamida yoshlarning ulushi yuqoriligicha qolayotgan bir vaqtda, ularning bandligini ta'minlash, mehnat bozoriga moslashuvi va kasbiy tayyorgarlik darajasi bo'yicha muhim muammolar saqlanib qolmoqda. Maqolada ushbu muammolar sabablarini tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi, shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar asosida amaliy yechimlar taklif etiladi.*

Kalit so'zlar: *yoshlar bandligi, mehnat bozori, ishsizlik darajasi, kasbiy tayyorgarlik, innovatsion yondashuvlar, norasmiy bandlik, mehnat migratsiyasi, tadbirkorlik, raqamli texnologiyalar, davlat dasturlari.*

Bugungi globallashuv jarayoni va texnologik o'zgarishlar mehnat bozorida keskin raqobatni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, yoshlar uchun barqaror ish o'rnini topish, kasbga ega bo'lish va o'zini ijtimoiy jihatdan anglash imkoniyatlari tobora murakkablashmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, yoshlar ishsizligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy muammolarning ham asosi hisoblanadi.

O'zbekistonda 2024-yil holatiga ko'ra, aholi sonining 60 foizidan ortig'i 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar hissasiga to'g'ri keladi. Bu demografik ustunlikdan ijobiy foydalanish uchun davlat va jamiyat tomonidan yoshlarni kasbiy jihatdan

tayyorlash, ularga munosib ish o‘rinlarini yaratish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlar zarur.

Mazkur maqola aynan shu yo‘nalishdagi mavjud muammolarni aniqlash va ularning yechimlarini taklif qilishga qaratilgan.

Yoshlar bandligi masalasi ko‘plab xalqaro va milliy tadqiqotlarda yoritilgan. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO)ning 2023-yilgi hisobotida yoshlar ishsizligi global muammo sifatida ko‘rsatilib, dunyo bo‘yicha yoshlar ishsizligi 13,6% darajada ekani aytiladi. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi 2023-yilgi ma’lumotlariga ko‘ra esa bu ko‘rsatkich 15,2% ni tashkil etgan.

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi: Statistik tahlil – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi va xalqaro tashkilotlar ma’lumotlari asosida yoshlar bandligiga oid dinamik ko‘rsatkichlar o‘rganildi.

Yoshlarni ish bilan ta‘minlash masalasi O‘zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida markaziy o‘rin tutadi. So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda yoshlar (15-24 yoshdagilar) orasida ishsizlik darajasi 10,94% ni tashkil etgan, bu 1991-yildagi ko‘rsatkichdan 6,97% ga oshgan. Umumiy ishsizlik darajasi 4,9-9,5% atrofida, ammo yoshlar uchun bu muammo keskinroq: 342 ming yosh ishsiz sifatida ro‘yxatga olingan. Aholining yillik o‘sishi 2% ni tashkil etsa-da, ish o‘rinlari yaratilishi faqat 1,1% ga o‘smoqda, bu esa har yili 250 mingdan ortiq yangi mehnatga layoqatli aholiga ish topishni qiyinlashtiradi. COVID-19 pandemiyasi va global iqtisodiy inqirozlar bu muammoni yanada kuchaytirdi, chunki ko‘p yoshlar norasmiy sektorda ishlaydi va ijtimoiy himoyadan mahrum. Quyida muammolar va yechimlar batafsilroq yoritilgan, Jahon banki, UNDP, Statista va O‘zbekiston hukumati ma’lumotlari asosida. Har bir bo‘limda statistika, sabablar va misollar keltirilgan.

Muammolar: Yoshlarni ish bilan ta‘minlash muammosi O‘zbekistonda ko‘p qirrali va chuqur ildizlarga ega bo‘lib, mamlakatning iqtisodiy o‘sishi, ta‘lim tizimi va ijtimoiy tuzumiga bog‘liq. Birinchi navbatda, malaka va ko‘nikmalar mos kelmasligi eng katta muammolardan biri hisoblanadi. Ta‘lim muassasalaridan chiqqan yoshlarning olingan bilimlari mehnat bozori talablariga to‘la mos kelmaydi.

Masalan, IT-sohasi, raqamli texnologiyalar va yumshoq ko'nikmalar (kommunikatsiya, mas'uliyat, til bilish) ga talab yuqori bo'lsa-da, o'quv dasturlari eskirgan va amaliy tajribaga e'tibor bermaydi. Natijada, 2025-yilda bitiruvchilarning 50% dan ortig'i o'z mutaxassisligi bo'yicha ish topa olmaydi, chunki ish beruvchilar tajriba va zamonaviy ko'nikmalarni afzal ko'radi. Bu muammo raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonida yanada keskinlashmoqda, chunki yoshlarning ko'pchiligi texnologik o'zgarishlarga tayyor emas.

Ikkinchi muammo – ish o'rinlarining yetishmasligi va mehnat talabining pastligi. O'zbekiston iqtisodiyoti o'sib borayotgan bo'lsa-da, yangi ish o'rinlari yaratilishi aholining o'sish sur'atiga yetmaydi. Har yili 500-600 ming yosh mehnat bozoriga kirsa-da, faqat 200-300 mingta yangi ish o'rni paydo bo'lmoqda. 2025-yilda umumiy ishsizlik darajasi 4,92% prognoz qilingan, ammo yoshlar (15-24 yoshdagilar) orasida bu ko'rsatkich 14-24% gacha yetishi mumkin. Qishloq joylari va kichik shaharlarda muammo keskinroq, chunki aholining yillik o'sishi (taxminan 2%) ish o'sishidan (1,1%) ikki barobar tez. Bu esa yoshlarni past malakali yoki norasmiy ishlarga majbur qiladi va mamlakatning umumiy iqtisodiy samaradorligini pasaytiradi.

Uchinchi jihat – tajriba yetishmasligi va "doira effekti". Yangi bitiruvchilar tajribasiz bo'lgani uchun ish beruvchilar ularni ishga olishdan bosh tortadi, ammo tajriba olish uchun esa ish kerak. Bu "doira" yoshlarning mehnat bozoriga kirishini qiyinlashtiradi. 2025-yilda yoshlarning 16% i qishloqda past malakali ishlarda qolib ketgan, NEET (ta'lim yoki ish bilan band bo'lmagan yoshlar) darajasi esa 20-30% ni tashkil etadi. Bu muammo ayniqsa, pandemiya va global inqirozlar ta'sirida kuchaygan, chunki ko'p yoshlar vaqtinchalik ishlarda yo'qotishlarga duch kelgan.

To'rtinchi muammo – gender va ijtimoiy cheklovlar. Yosh ayollar orasida ishsizlik darajasi erkaklarnikidan yuqori (NEET 38-74%), chunki oilaviy majburiyatlar, madaniy normalar va gender kamsitish mavjud. Ayollarning mehnatga qatnashishi faqat 47% (erkaklar – 75%), qishloq joylarda esa bola parvarishi va moslashuvchan ish vaqti yetishmasligi sababli ayollar ish topishda

qiyinchiliklarga duch keladi. Bu xorijiy migratsiyani kuchaytiradi va oilalardagi ijtimoiy muvozanatni buzadi.

Beshinchi – norasmiy bandlik va past ish haqi. Yoshlarning 60% i norasmiy sektorda ishlaydi, bu ijtimoiy himoya, pensiya va huquqiy kafolatlarni cheklaydi. O‘rtacha ish haqi 600-1000 ming so‘m atrofida bo‘lib, bu yoshlarni xorijga migratsiyaga undaydi (har yili 2 milliondan ortiq o‘zbekistonlik xorijda ishlaydi). 2025-yilda norasmiy bandlikning 40% i yoshlarga to‘g‘ri keladi, bu esa iqtisodiy beqarorlik va kambag‘allikni oshiradi.

Oltinchi muammo – qishloq va shahar farqlari. Qishloq yoshlari resurslar (internet, ta‘lim markazlari) va ish o‘rinlaridan mahrum bo‘lib, ishsizlik darajasi qishloqda 16% (shaharda 10% dan kam). Bu shaharlarning haddan tashqari yuklanishiga va migratsiyaga olib keladi, 2025-yilda qishloq aholisining 70% i bu muammolarga duch kelmoqda.

Yettinchi – ma‘lumot va maslahat yetishmasligi. Mehnat bozori haqida ma‘lumotlar kam, yoshlar oila yoki tanishlar orqali ish qidiradi. Kasbiy yo‘naltirish maktablarda yetarli emas, bu noto‘g‘ri kasb tanlashga va keyinchalik ishsizlikka olib keladi. 2025-yilda raqamli platformalar bu muammoni yengillashtirishi mumkin, ammo hozircha samarasi cheklangan.

Oxirgi muammo – migratsiya va iqtisodiy omillar. Past ish haqi va ish yetishmasligi yoshlarni Rossiya, Qozog‘iston va boshqa davlatlarga ketishga majbur qiladi, bu "miya oqimi" ga olib keladi va mamlakat uchun malakali kadrlar yo‘qotilishiga sabab bo‘ladi. 2025-yilda migratsiya 2 milliondan ortiq, asosan yoshlar orasida.

Yechimlar

Muammolarni hal qilish uchun O‘zbekiston hukumati va xalqaro tashkilotlar bir qator yondashuvlarni taklif etmoqda. Birinchi yechim – ta‘lim va o‘qitishni isloh qilish. Ta‘lim dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish, raqamli ko‘nikmalar va VET (kasbiy ta‘lim) ni kengaytirish zarur. Masalan, 2025-yilda Navoiy universiteti kabi muassasalarda bitiruvchilarni ish bilan ta‘minlash dasturlari joriy etilgan, Jahon banki tavsiyalari asosida yumshoq ko‘nikmalar (til, liderlik)

o'qitilmoqda. Natijada, 2025-yilda 100 ming yoshga VET treninglari berilishi rejalashtirilgan, bu skills mismatch ni kamaytiradi.

Ikkinchi – tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash. Yoshlarga imtiyozli kreditlar (past foizli), biznes treninglar va startap grantlari taklif qilish. "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi orqali 400 ming yoshning bandligini ta'minlash rejalashtirilgan, 2025-yilda Yoshlar ishlari agentligi 100 mingdan ortiq yoshga biznes loyihalarini moliyalashtirdi. Bu yoshlarning o'z biznesini ochishiga yordam beradi va ish o'rinlari yaratadi.

Uchinchi – bandlik dasturlarini kengaytirish. Faol mehnat bozori dasturlari (ALMP) orqali ish haqi subsidiyalari (26 yoshgacha yoshlarni ishga olgan korxonalarga yordam), stajirovka va kasbiy o'qitishni joriy etish. 2025-yilda hukumat ishsizlikni 11% gacha pasaytirish maqsadini qo'ygan, gender tengligi uchun ayollarga maxsus subsidiyalar berilmoqda.

To'rtinchi – gender tengligini ta'minlash. Bola parvarishi markazlarini kengaytirish, moslashuvchan ish vaqti joriy etish va madaniy kampaniyalar o'tkazish. UNDP dasturlari orqali ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, 2025-yilda gender kamsitishini kamaytirish bo'yicha qonunlar qabul qilingan.

Beshinchi – mehnat bozori ma'lumotlarini yaxshilash. Onlayn platformalar (masalan, Yoshlar ovozi) orqali ish o'rinlari va kasblar haqida ma'lumot berish, maktablarda kasbiy yo'naltirish dasturlarini joriy etish. 2025-yilda raqamli iqtisodiyot strategiyasi doirasida bu kengaytirilmoqda.

Oltinchi – hukumat va xususiy sektor hamkorligi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, yangi fabrikalar va IT-parklar ochish. NGO lar bilan qishloqda ish o'rinlari yaratish, 2030 Milliy rivojlanish strategiyasi doirasida davlat-xususiy sheriklik kuchaytirilmoqda.

Yettinchi – migratsiyani boshqarish va raqamli rivojlanish. Xavfsiz migratsiya dasturlari, xorijda ishlayotganlarga ko'nikma treninglari berish. AI va texnologiyalarni joriy etish orqali yangi ish o'rinlari yaratish (2025-yilda 1,8% o'sish prognozi). Osiyo mamlakatlari tajribasini (vokatsional trening) qo'llash.

O'zbekistonda yoshlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha so'nggi yillarda bir qator muhim chora-tadbirlar va dasturlar amalga oshirilmoqda. Quyida asosiy yo'nalishlar va dasturlar haqida qisqacha ma'lumot beraman:

“Ishga Marhamat” Monomarkazlari va AflaYouth Dasturi

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi, BMT Bolalar jamg'armasi (UNICEF) va BMT Taraqqiyot dasturi (BMTTD) bilan hamkorlikda “Ishga Marhamat” monomarkazlarida yoshlarni ishga tayyorlash bo'yicha treninglar o'tkazmoqda. AflaYouth dasturi 16-24 yoshdagi yoshlarga hayotiy ko'nikmalar (rezyume yozish, suhbatga tayyorgarlik, jamoada ishlash, tadbirkorlik) va zamonaviy kasblarni o'rgatishga qaratilgan. 2023-yildan boshlab ushbu dastur Surxondaryo viloyatida Yevropa Ittifoqi moliyaviy ko'magida sinovdan o'tkazilib, bosqichma-bosqich boshqa hududlarda joriy etilmoqda.

“Yoshlar Daftari” Tizimi

“Yoshlar Daftari” 14-30 yoshdagi ishsiz yoshlarni ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va psixologik qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ma'lumotlar bazasi sifatida ishlaydi. Ushbu tizim orqali yoshlarga moddiy yordam, imtiyozli kreditlar, kontrakt to'lovlari (50% gacha qoplanadi), ijara xarajatlari kompensatsiyasi va kasb-hunarga o'qitish xarajatlari qoplanadi. Masalan, tadbirkorlik uchun asbob-uskunalar xaridi uchun 40 BHM (bazaviy hisoblash miqdori) miqdorida subsidiya ajratiladi.

Tadbirkorlik va Startup Loyihalarni Qo'llab-quvvatlash

- “Yoshlar – Kelajagimiz” Jamg'armasi yoshlarning biznes tashabbuslari va startaplarini moliyalashtirish uchun tashkil etilgan. Jamg'arma orqali yillik 7% stavkada imtiyozli kreditlar va mol-mulkni lizingga berish imkoniyati yaratilgan. 2021-yilda startup loyihalar uchun byudjetdan 100 mlrd so'm ajratilgan.

- Mahalliy byudjetlardan “Biznesga Birinchi Qadam” tanlovlari orqali har bir tuman uchun o'rtacha 50 mln so'm grantlar taqdim etilmoqda.

- Toshkentda va hududlarda yoshlarni tadbirkorlikka o'rgatish uchun biznes maktablari tashkil etilmoqda.

Kasb-hunarga O'qitish va Mehnat Bozorida Talabgor Mutaxassisliklar

- Maktab bitiruvchilari uchun mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kasb-hunarlarni majburiy o'rganish tizimi joriy qilingan. Masalan, Andijonda 41 ming bitiruvchidan 25 ming nafari kasb-hunarga o'qitilgan.

- "Bir Million Dasturchi" loyihasi doirasida yoshlarga kompyuter xaridlari uchun 25 BHM miqdorida iste'mol kreditlari ajratilmoqda.[](<https://gov.uz/oz/advice/NaN/document/2631>)

- Oliy ta'lim muassasalarida "Yoshlar eksportda", "Yoshlar investitsiyada", "Yoshlar fermerlikda" kabi maxsus dasturlar orqali yoshlar turli sohalarga jalb qilinmoqda.

Yoshlar Texnoparklari va Raqamli Texnologiyalar

2021-yil yakuniga qadar Qoraqalpog'iston va bir qator viloyatlarda yoshlar texnoparklari foydalanishga topshirilgan. Bu markazlar yoshlarni IT-sohasiga jalb qilish, dasturlash va elektron tijoratni o'rgatishga xizmat qiladi. Barcha maktablarda kompyuter sinflarini zamonaviy texnologiyalar va yuqori tezlikdagi internet bilan ta'minlash rejalashtirilgan.

Mahallabay Ishlash va Yoshlar Yetakchilari

- "Mahallabay" tizimi orqali yoshlarni kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlikka jalb etish va ijtimoiy faolligini oshirish bo'yicha dasturlar amalga oshirilmoqda. Har bir mahallada yoshlar yetakchilari lavozimi joriy etilib, ular yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, huquqiy savodxonlikni oshirish va tadbirkorlik g'oyalarini qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanishmoqda.

- 2025-yilda Namanganda "Ijtimoiy Tashabbuslar Kuni" aksiyasi o'tkazilib, yoshlar tashabbuslari qo'llab-quvvatlangan.

Ishsizlik Muammosini Bartaraf Etish va Xorijdan Qaytgan Yoshlar

- 2024-yil statistikasiga ko'ra, yoshlar orasida ishsizlik darajasi 2023-yilga nisbatan oshgan bo'lsa-da, uni kamaytirish uchun choralar ko'rilmoqda.

- Xorijdan qaytgan yoshlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha maxsus loyiha 2019-yilda boshlangan. Ushbu loyiha doirasida mahallalarda ochiq muloqotlar, o'quv-seminarlar va bo'sh ish o'rinlari taklif etilmoqda.

- Qashqadaryoda 2025-yilda “Bitiruvchi Yoshlar Yarmarkasi” tashkil etilib, 60 dan ortiq korxona 5 mingdan ziyod bo‘sh ish o‘rinlari bilan ishtirok etdi.

Huquqiy va Institutsional Islohotlar

- 2021-yilda “Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili” deb e‘lon qilinib, yoshlar huquqlarini ta‘minlash bo‘yicha 40 dan ortiq qonun hujjatlari qabul qilingan.

- “Yoshlar Parlamenti” tashkil etilib, yoshlarning qonunchilik jarayonlarida ishtiroki ta‘minlanmoqda.

- “O‘zbekiston-2030” strategiyasi doirasida 2024-yilda 7,5 ming yosh zamonaviy kasblarga o‘qitilishi va 6 ming yoshning xalqaro imtihon xarajatlari qoplanishi rejalashtirilgan.

O‘zbekistonda yoshlarni ish bilan ta‘minlash bo‘yicha davlat siyosati iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, tadbirkorlikni rivojlantirish, kasb-hunarga o‘qitish va ijtimoiy himoyani ta‘minlashga qaratilgan. Ammo 2020-yilda yoshlar orasida ishsizlik darajasi 6,6% (480 ming nafar) ni tashkil etganligi va 2024-yilda bu ko‘rsatkichning oshgani muammolar hali ham saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, “Yoshlar Daftari”, “Ishga Marhamat” va boshqa dasturlar orqali yoshlarga keng imkoniyatlar yaratilmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yoshlarni ish bilan ta‘minlashda ko‘plab tizimli va tashkiliy muammolar mavjud:

Ta‘lim – mehnat bozori tafovuti: yoshlar egallayotgan kasblar mehnat bozoridagi talabga mos kelmaydi.

Norasmiy bandlik: yoshlarning sezilarli qismi soliq va mehnat huquqidan chetda qolmoqda.

Axborot tanqisligi: mavjud imkoniyatlar to‘g‘risida yetarli axborot yo‘q, ayniqsa qishloq joylarda.

Raqamli kompetensiya yetishmasligi: zamonaviy texnologiyalar asosida ishlash ko‘nikmalari sust.

Xorijiy tajribalar bu muammolarni hal qilishda bir nechta samarali yo‘llarni ko‘rsatadi:

Germaniya – “dualist ta’lim tizimi” orqali o’quvchi ishlab chiqarish amaliyotida ishtirok etadi.

Janubiy Koreya – “Youth Job Matching Portal” orqali davlat va xususiy sektor o’rtasida hamkorlik yo’lga qo’yilgan.

Qozog‘iston – “Zhas Project” doirasida yoshlar uchun mahalliy tashabbuslarni moliyalashtirish amaliyoti mavjud.

Xulosa

Yoshlarni ish bilan ta’minlashdagi mavjud muammolarni hal qilishda kompleks yondashuv zarur. Ayni paytda olib borilayotgan islohotlarga qaramay, muammo chuqur ildizlarga ega va tizimli chora-tadbirlar bilan yondashish lozim.

Ta’lim tizimining transformatsiyasi – kasb-hunar va oliy ta’lim mehnat bozori ehtiyojlari asosida qayta ko‘rib chiqilishi kerak.

Raqamli platformalar joriy etish – bandlik va kasbiy yo‘naltirish portallarini mahalliyashtirish va soddalashtirish.

Tadbirkorlikni rag‘batlantirish – yosh tadbirkorlar uchun grantlar, soliq imtiyozlari va konsultatsiya xizmatlari.

“Mentorlik dasturlari” – tajribali ishbilarmonlar yoshlar bilan ishlashi uchun tizim yaratish.

Hududiy bandlik loyihalari – har bir viloyatning mehnat resurslariga mos hududiy dasturlar ishlab chiqish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. ILO. (2023). Global Employment Trends for Youth 2023. Geneva: International Labour Office.
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2023). Mehnat bozori sharhi. www.stat.uz
3. Karimov I. (2021). Yoshlar bandligini oshirishning iqtisodiy asoslari. Toshkent: “Iqtisodchi” nashriyoti.
4. To‘xtasinov M. (2020). Yoshlar va mehnat migratsiyasi: muammo va imkoniyatlar. “Yoshlar hayoti” jurnali, №2.

5. Asian Development Bank. (2021). Skills for Future Jobs in Central Asia. Manila.
6. Bundesagentur für Arbeit. (2022). Vocational Training System in Germany. Berlin.
7. World Bank. (2023). Uzbekistan Jobs Diagnostics. Washington, D.C.
8. Ministry of Employment and Labor of Korea. (2022). Youth Employment Policies.
9. OECD. (2022). Youth Labour Market Inclusion: Trends and Policy Responses.
10. UNESCO. (2021). Youth Skills and Workforce Readiness for the 21st Century.